Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (piąta izba)

z dnia 27 kwietnia 2017 r.[1]

Odwołanie — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Europejskie rynki stabilizatorów cynowych i stabilizatorów termicznych na bazie ESBO/estrów — Ustalanie cen, podział rynków i wymiana szczególnie chronionych informacji handlowych — Możliwość przypisania spółce dominującej noszącego znamiona naruszenia zachowania spółek zależnych — Rozporządzenie (WE) nr 1/2003 — Artykuł 25 ust. 1 — Przedawnienie dla nakładania kar w odniesieniu do spółek zależnych — Wpływ na sytuację prawną spółki dominującej

W sprawie C-516/15 P

mającej za przedmiot odwołanie w trybie art. 56 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wniesione w dniu 24 września 2015 r.,

Akzo Nobel NV, z siedzibą w Amsterdamie (Niderlandy),

Akzo Nobel Chemicals GmbH, z siedzibą w Düren (Niemcy),

Akzo Nobel Chemicals BV, z siedzibą w Amersfoort (Niderlandy),

reprezentowane przez C. Swaaka i R. Wesselinga, advocaten,

wnosząca odwołanie,

w której pozostałymi uczestnikami postępowania są:

Akcros Chemicals Ltd, z siedzibą w Warwickshire (Zjednoczone Królestwo),

strona skarżąca w pierwszej instancji,

Komisja Europejska, reprezentowana przez V. Bottkę i P. Rossiego, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana w pierwszej instancji,

TRYBUNAŁ (piąta izba),

w składzie: J.L. da Cruz Vilaça (sprawozdawca), prezes izby, M. Berger, A. Borg Barthet, E. Levits i F. Biltgen, sędziowie,

rzecznik generalny: N. Wahl,

sekretarz: A. Calot Escobar,

1 — Język postępowania: angielski.

uwzględniając pisemny etap postępowania,

po wysłuchaniu opinii rzecznika generalnego na rozprawie w dniu 21 grudnia 2016 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 W swoim odwołaniu Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV wnoszą o uchylenie wyroku Sądu Unii Europejskiej z dnia 15 lipca 2015 r., Akzo Nobel i in./Komisja (T-47/10, EU:T:2015:506, zwanego dalej „zaskarżonym wyrokiem"), w którym Sąd jedynie częściowo uwzględnił ich skargę mającą na celu, tytułem głównym, stwierdzenie nieważności decyzji Komisji C(2009) 8682 wersja ostateczna z dnia 11 listopada 2009 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 traktatu WE oraz art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/38589 – Stabilizatory termiczne) (zwanej dalej „sporną decyzją"), oraz ewentualnie obniżenie kwoty grzywien, które zostały na nie nałożone.

Ramy prawne

2 Artykuł 7 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 i 82 [WE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 8, t. 2, s. 205), zatytułowany „Stwierdzenie i zaprzestanie naruszenia", stanowi w ust. 1:

„Jeżeli Komisja, działając z urzędu lub na wniosek, stwierdzi naruszenie art. 81 lub 82 [WE], może w drodze decyzji nakazać przedsiębiorstwom lub związkom przedsiębiorstw, których sprawa dotyczy, by zaprzestały takiego naruszenia. […] Jeżeli Komisja posiada uzasadniony interes, może [również] stwierdzić, że naruszenie zostało popełnione w przeszłości".

3 Artykuł 23 tego rozporządzenia, zatytułowany „Grzywny", stanowi w ust. 2:

„Komisja może, w drodze decyzji, nałożyć grzywny na przedsiębiorstwa lub związki przedsiębiorstw, jeżeli umyślnie lub w wyniku zaniedbania:

a) naruszają art. 81 lub 82 [WE] […];

[…]".

4 Artykuł 25 wspomnianego rozporządzenia, zatytułowany „Terminy przedawnienia dla nakładania kar", w ust. 1–3 przewiduje:

„1. Uprawnienia przyznane Komisji na mocy [art. 23] podlegają następującym terminom przedawnienia:

a) trzy lata w przypadku naruszeń przepisów dotyczących żądanych informacji lub przeprowadzania kontroli;

b) pięć lat w przypadku wszystkich innych naruszeń.

2. Bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym popełniono naruszenie. Jednakże w przypadku ciągłych lub powtarzających się naruszeń bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia zaniechania naruszenia.

3. Wszelkie działania podjęte przez Komisję lub organ ochrony konkurencji państwa członkowskiego w celu przeprowadzenia dochodzenia lub postępowania w odniesieniu do naruszeń przerywają bieg przedawnienia do nałożenia grzywien lub okresowych kar pieniężnych. […]”.

Okoliczności powstania sporu

5 Okoliczności powstania sporu są przedstawione w pkt 1–50 zaskarżonego wyroku. Dla potrzeb zrozumienia niniejszej sprawy należy przypomnieć następujące informacje.

6 W spornej decyzji Komisja uznała, że pewna liczba przedsiębiorstw naruszyła art. 81 WE i art. 53 Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym z dnia 2 maja 1992 r. (Dz.U. 1994, L 1, s. 3 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 11, t. 52, s. 3), uczestnicząc w dwojakiego rodzaju porozumieniach i antykonkurencyjnych uzgodnionych praktykach obejmujących terytorium Europejskiego Obszaru Gospodarczego i odnoszących się z jednej strony do sektora stabilizatorów cynowych, a z drugiej strony do sektora epoksydowanego oleju sojowego i estrów (zwanego dalej „sektorem ESBO/estrów”).

7 Zgodnie z art. 1 spornej decyzji oba stwierdzone przez Komisję naruszenia, dotyczące tych dwóch kategorii stabilizatorów termicznych, polegały na ustalaniu cen, podziale rynków za pomocą limitów sprzedaży, na podziale klientów i wymianie szczególnie chronionych informacji handlowych, w szczególności na temat klientów, produkcji i sprzedaży.

8 W spornej decyzji wskazano, że zainteresowane przedsiębiorstwa uczestniczyły w tych naruszeniach w różnych okresach między dniem 24 lutego 1987 r. a dniem 21 marca 2000 r. w przypadku stabilizatorów cynowych oraz między dniem 11 września 1991 r. a dniem 22 marca 2000 r. w przypadku sektora ESBO/estrów.

9 Sporna decyzja została skierowana, w odniesieniu do każdego z naruszeń, do 20 spółek, które albo bezpośrednio uczestniczyły we wskazanych naruszeniach, albo zostały obciążone odpowiedzialnością jako spółki dominujące.

10 Co się tyczy przypisania naruszenia, w art. 1 spornej decyzji Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akcros Chemicals Ltd uznano za odpowiedzialne za uczestnictwo w naruszeniu dotyczącym stabilizatorów cynowych, w okresie od dnia 24 lutego 1987 r. do dnia 21 marca 2000 r. w wypadku Akzo Nobel, od dnia 24 lutego 1987 r. do dnia 28 czerwca 1993 r. w wypadku Akzo Nobel Chemicals GmbH i od dnia 28 czerwca 1993 r. do dnia 21 marca 2000 r. w wypadku Akcros Chemicals.

11 Tak samo w art. 1 spornej decyzji Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals BV i Akcros Chemicals uznano za odpowiedzialne za uczestnictwo w naruszeniu dotyczącym sektora ESBO/estrów, od dnia 11 września 1991 r. do dnia 22 marca 2000 r. w wypadku Akzo Nobel, od dnia 11 września 1991 r. do dnia 28 czerwca 1993 r. w wypadku Akzo Nobel Chemicals BV i od dnia 28 czerwca 1993 r. do dnia 22 marca 2000 r. w wypadku Akcros Chemicals.

12 Ponadto uczestnictwo Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH, Akzo Nobel Chemicals BV i Akcros Chemicals w naruszeniach zostało podzielone przez Komisję na trzy odrębne okresy naruszeń.

13 W odniesieniu do okresu naruszenia sprzed dnia 28 czerwca 1993 r. (zwanego dalej „pierwszym okresem naruszenia”) Komisja uznała, że spółki należące pośrednio do Akzo NV, obecnie Akzo Nobel, uczestniczyły w naruszeniach bezpośrednio, a są to Akzo Nobel Chemicals GmbH, w wypadku naruszenia dotyczącego stabilizatorów cynowych, i Akzo Nobel Chemicals BV, w wypadku naruszenia dotyczącego sektora ESBO/estrów.

14 W odniesieniu do drugiego okresu naruszenia, od dnia 28 czerwca 1993 r. do dnia 2 października 1998 r., Komisja uznała, że naruszenia zostały popełnione przez partnerstwo Akcros Chemicals, które scentralizowało działalność w zakresie produkcji i sprzedaży stabilizatorów termicznych grupy Akzo, niemającej osobowości prawnej.

15 W odniesieniu do trzeciego okresu naruszenia, od dnia 2 października 1998 r. do dnia 21 marca 2000 r. w wypadku stabilizatorów cynowych i od dnia 2 października 1998 r. do dnia 22 marca 2000 r. w wypadku sektora ESBO/estrów, Komisja uznała, że w naruszeniu uczestniczyła bezpośrednio Akcros Chemicals, która wchłonęła działalność partnerstwa Akcros Chemicals.

16 Tak więc w spornej decyzji odpowiedzialność Akzo Nobel jako spółki nadrzędnej wobec grupy spółek, spośród których niektóre uczestniczyły w kartelach bezpośrednio, została ustalona w odniesieniu do całego okresu naruszenia, czyli od dnia 24 lutego 1987 r. do dnia 22 marca 2000 r.

17 Co się tyczy nałożenia grzywien, art. 2 spornej decyzji ma następujące brzmienie:

„Za [naruszenie] na rynku stabilizatorów cynowych […] nakłada się następujące grzywny:

[…]

4) [Akzo Nobel], [Akzo Nobel Chemicals GmbH] i [Akcros Chemicals] odpowiadają solidarnie na kwotę 1 580 000 EUR;

[…]

6) [Akzo Nobel] i [Akzo Nobel Chemicals GmbH] odpowiadają solidarnie na kwotę 9 820 000 EUR;

7) [Akzo Nobel] odpowiada na kwotę 1 432 700 EUR;

[…]

Za [naruszenie] [w sektorze ESBO/estrów] nakłada się następujące grzywny:

[…]

21) [Akzo Nobel], [Akzo Nobel Chemicals BV] i [Akcros Chemicals] odpowiadają solidarnie na kwotę 2 033 000 EUR;

[…]

23) [Akzo Nobel] i [Akzo Nobel Chemicals BV] odpowiadają solidarnie na kwotę 3 467 000 EUR;

24) [Akzo Nobel] odpowiada na kwotę 2 215 303 EUR;

[…]” [tłumaczenie nieoficjalne].

18 Decyzją Komisji z dnia 30 czerwca 2011 r. (zwaną dalej „decyzją zmieniającą”) sporna decyzja została zmieniona w zakresie, w jakim była skierowana do Akzo Nobel i Akcros Chemicals.

19 W motywie 1 decyzji zmieniającej Komisja przypomniała, że w spornej decyzji nałożyła grzywny na Akzo Nobel i Akcros Chemicals „łącznie i solidarnie” z Elementis plc, Elementis Holdings Limited i Elementis Services Limited.

20 W motywie 2 decyzji zmieniającej Komisja stwierdziła, że w następstwie wyroku z dnia 29 marca 2011 r., ArcelorMittal Luxembourg/Komisja i Komisja/ArcelorMittal Luxembourg i in. (C-201/09 P i C-216/09 P, EU:C:2011:190) zdecydowała ona uchylić sporną decyzję w zakresie, w jakim była ona skierowana, w szczególności, do spółek Elementis i Elementis Holdings Limited.

21 W związku z powyższym Komisja zmieniła sporną decyzję w zakresie, w jakim decyzja ta była skierowana do Akzo Nobel i Akcros Chemicals, w zakresie, w jakim spółki te uznano za solidarnie odpowiedzialne, wraz z Elementis, za zapłatę nałożonych grzywien.

22 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 12 września 2011 r. Akzo Nobel i Akcros Chemicals wniosły skargę na decyzję zmieniającą Komisji. Wyrokiem z dnia 15 lipca 2015 r., Akzo Nobel i Akcros Chemicals/Komisja (T-485/11, EU:T:2015:517) stwierdzona została nieważność decyzji zmieniającej.

Postępowanie przed Sądem i zaskarżony wyrok

23 W skardze złożonej w sekretariacie Sądu w dniu 27 stycznia 2010 r. Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH, Akzo Nobel Chemicals BV i Akcros Chemicals wniosły o stwierdzenie nieważności spornej decyzji lub posiłkowo o obniżenie kwoty nałożonych na nie grzywien.

24 Na poparcie swojej skargi spółki te podniosły pięć zarzutów, z których pierwszy dotyczył naruszeń przepisów regulujących przedawnienie. W części pierwszej zarzutu pierwszego, dotyczącej naruszenia art. 25 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1/2003 podniosły one, że począwszy od dnia 28 czerwca 1998 r. Komisja nie mogła prowadzić już postępowania przeciwko Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV, ponieważ w dniu 28 czerwca 1993 r. zaprzestały one uczestnictwa w naruszeniach. W konsekwencji za pierwszy okres naruszenia nie można było obciążyć ich żadną odpowiedzialnością, podobnie jak Akzo Nobel jako spółki dominującej wymienionych spółek.

25 W zaskarżonym wyroku Sąd stwierdził nieważność, z powodu przedawnienia, art. 2 pkt 4, 6, 21 i 23 spornej decyzji w zakresie, w jakim na spółki Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV zostały nałożone grzywny w odniesieniu do pierwszego okresu naruszenia, a w pozostałej części skargę oddalił.

Żądania stron

26 Wnoszące odwołanie wnoszą do Trybunału o:

— tytułem żądania głównego – uchylenie zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim uznano w nim, że odpowiedzialność za grzywny nałożone pierwotnie na spółki Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV za ich uczestnictwo w naruszeniach można nadal przypisać Akzo Nobel po uchyleniu tych grzywien przez Sąd;

— stwierdzenie nieważności spornej decyzji w zakresie, w jakim stwierdzono w niej uczestnictwo spółek Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals B.V. w naruszeniach, a w szczególności art. 1 pkt 1 lit. b), art. 1 pkt 2 lit. b); oraz

— stwierdzenie nieważności spornej decyzji w zakresie, w jakim Akzo Nobel przypisano w niej odpowiedzialność lub nałożono na tę spółkę grzywnę za noszące znamiona naruszenia zachowanie spółek Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV, a w szczególności art. 1 pkt 1 lit. a) w odniesieniu do okresu od dnia 24 lutego 1987 r. do dnia 28 czerwca 1993 r. i art. 1 pkt 2 lit. a) w odniesieniu do okresu od dnia 11 września 1991 r. do dnia 28 czerwca 1993 r. oraz art. 2 pkt 6 i 23;

— tytułem żądania ewentualnego – uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi do ponownego rozpoznania oraz

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

27 Komisja wnosi o oddalenie odwołania i obciążenie wnoszących odwołanie kosztami postępowania.

W przedmiocie odwołania

28 W jedynym zarzucie wnoszące odwołanie zarzucają w istocie Sądowi nieuwzględnienia reguł w dziedzinie odpowiedzialności spółek dominujących za noszące znamiona naruszenia zachowanie ich spółek zależnych.

Argumentacja stron

29 Wnoszące odwołanie podnoszą, że w wyroku z dnia 17 września 2015 r., Total/Komisja (C-597/13 P, EU:C:2015:613) Trybunał potwierdził niedawno, iż w przypadku gdy odpowiedzialność spółki dominującej jest całkowicie pochodną odpowiedzialności jej spółki zależnej, odpowiedzialność tej spółki dominującej nie może wykraczać poza odpowiedzialność spółki zależnej. W takim przypadku jeżeli spółka dominująca wniosła skargę mającą taki sam przedmiot co skarga wniesiona przez spółkę zależną, spółka dominująca musi skorzystać z częściowego lub całkowitego uchylenia grzywny nałożonej na spółkę zależną.

30 Tak więc uchylenie grzywien nałożonych na Akzo Nobel Chemicals GmbH i na Akzo Nobel Chemicals BV powinno było doprowadzić do uchylenia grzywny nałożonej na Akzo Nobel jako spółkę dominującą za pierwszy okres naruszenia, ponieważ grzywna ta została na nią nałożona wyłącznie ze względu na bezpośrednie uczestnictwo jej spółek zależnych w naruszeniach. Odpowiedzialność Akzo Nobel była więc jedynie pochodną odpowiedzialności jej spółek zależnych w rozumieniu wyroku z dnia 22 stycznia 2013 r., Komisja/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29).

31 W tym względzie podkreślają one, że wydaje się, iż zasada, w myśl której odpowiedzialność spółki dominującej nie może przekraczać odpowiedzialności jej spółki zależnej, została pominięta w wyrokach z dnia 26 listopada 2013 r., Kendrion/Komisja (C-50/12 P, EU:C:2013:771) i z dnia 30 kwietnia 2014 r., FLSmidth/Komisja (C-238/12 P, EU:C:2014:284). Tymczasem co do zasady rozumowanie Trybunału opiera się ich zdaniem na założeniu, w myśl którego w przypadku takim jak w niniejszej sprawie, to znaczy w sytuacji, gdy odpowiedzialność spółki dominującej wynika wyłącznie z czynów popełnionych przez jej spółkę zależną, fakt utrzymania wobec spółki dominującej grzywny wyższej niż ta, którą została ostatecznie obciążona spółka zależna, sprowadza się do nałożenia części grzywny, które nie ma żadnej podstawy prawnej.

32 Wnoszące odwołanie uważają, że zastosowanie zasady, w myśl której odpowiedzialność spółki dominującej nie może przekraczać odpowiedzialności jej spółki zależnej, jest szczególnie istotne w niniejszym przypadku, ponieważ uchylenie grzywien nałożonych na Akzo Nobel Chemicals GmbH i na Akzo Nobel Chemicals BV powinno było skutkować stwierdzeniem nieważności całości spornej decyzji w odniesieniu do tych dwóch spółek.

33 W tym względzie wnoszące odwołanie podnoszą, że po wydaniu przez Trybunał wyroku z dnia 29 marca 2011 r., ArcelorMittal Luxembourg/Komisja i Komisja/ArcelorMittal Luxembourg i in. (C-201/09 P i C-216/09 P, EU:C:2011:190), Komisja została postawiona przed faktem, że jej uprawnienie do nałożenia grzywny na spółki Elementis i Ciba/BASF uległo przedawnieniu. Jak wynikało z decyzji zmieniającej, Komisja zatem nie tylko uchyliła grzywny, ale również zmieniła swoje ustalenia dotyczące wszelkiego uczestnictwa tych przedsiębiorstw w naruszeniach.

34 Zdaniem wnoszących odwołanie zgodnie z zasadą równego traktowania oraz aby móc wyciągnąć pełne konsekwencje z zaskarżonego wyroku zgodnie z art. 266 akapit pierwszy TFUE, Komisja powinna była przyjąć takie samo podejście względem spółek Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV. Tymczasem sporna decyzja zawierała nadal stwierdzenie naruszenia w odniesieniu do tych spółek. Ponadto, chociaż art. 7 rozporządzenia nr 1/2003 wymaga, aby Komisja posiadała uzasadniony interes w tego rodzaju stwierdzeniu, Komisja nie uzasadniła w niniejszym przypadku interesu w tym względzie.

35 Komisja podnosi, że jedyny zarzut podniesiony przez wnoszące odwołanie powinien zostać oddalony.

Ocena Trybunału

W przedmiocie dopuszczalności

36 Co się tyczy podnoszonych przez wnoszące odwołanie zastrzeżeń dotyczących po pierwsze naruszenia przez Komisję zasady równego traktowania, a po drugie braku uzasadnionego interesu w rozumieniu art. 7 ust. 1 zdanie ostatnie rozporządzenia nr 1/2003, mogącego uzasadniać stwierdzenie, że Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV uczestniczyły w rozpatrywanych naruszeniach, z badania akt przedstawionych Trybunałowi wynika, ze zastrzeżenia te nie zostały podniesione w pierwszej instancji.

37 Wnoszące odwołanie poprzestały bowiem na podniesieniu przed Sądem, że ze względu na upływ terminu przedawnienia w odniesieniu do Akzo Nobel Chemicals GmbH et d'Akzo Nobel Chemicals BV nie można było obciążyć ich żadną odpowiedzialnością.

38 Jednak z utrwalonego orzecznictwa wynika, że umożliwienie stronie przedstawienia po raz pierwszy przed Trybunałem zarzutu i argumentów, które nie zostały podniesione przed Sądem, byłoby równoznaczne z pozwoleniem jej na wniesienie do Trybunału, którego kompetencje w postępowaniu odwoławczym są ograniczone, sprawy o szerszym zakresie niż ta, która była rozpoznawana przez Sąd. W ramach odwołania właściwość Trybunału ogranicza się zatem do zbadania dokonanej przez Sąd oceny zarzutów i argumentów, które zostały przed nim podniesione (zob. w szczególności wyrok z dnia 22 października 2015 r., AC-Treuhand/Komisja, C-194/14 P, EU:C:2015:717, pkt 54).

39 Tak sformułowane przez wnoszące odwołanie zastrzeżenia należy wobec tego oddalić jako niedopuszczalne.

Co do istoty

40 W zaskarżonym wyroku Sąd uwzględnił argumentację skarżących w zakresie, w jakim podniosły one, że art. 25 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1/2003 sprzeciwia się nałożeniu przez Komisję grzywien na Akzo Nobel Chemicals GmbH i na Akzo Nobel Chemicals BV. Sąd orzekł więc, że należy stwierdzić nieważność art. 2 pkt 4, 6, 21 i 23 spornej decyzji w zakresie, w jakim na owe spółki zostały nałożone grzywny w odniesieniu do pierwszego okresu naruszenia.

41 W tym względzie Sąd w istocie wskazał w pkt 121, 123 i 124 zaskarżonego wyroku, że pierwsze działania w celu przeprowadzenia dochodzenia lub postępowania w odniesieniu do naruszeń w rozumieniu art. 25 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003 zostały podjęte przez Komisję dopiero na początku roku 2003, a więc po upływie, w odniesieniu do Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV terminu pięciu lat przewidzianego w art. 25 ust. 1 lit. b) tego rozporządzenia, zważywszy, że wspomniane spółki zaprzestały uczestnictwa w kartelach z dniem 28 czerwca 1993 r.

42 Sąd w istocie stwierdził natomiast w pkt 125 i 126 zaskarżonego wyroku, że choć upływ terminu przedawnienia mógł zostać podniesiony przez Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV i skutkował uniknięciem kar, nie miał wpływu na odpowiedzialność ich spółki dominującej w odniesieniu do pierwszego okresu naruszenia.

43 W szczególności Sąd orzekł w pkt 126 zaskarżonego wyroku, że „sam fakt, iż spółka zależna wchodząca w skład danej grupy spółek tworzących jednostkę gospodarczą korzysta z upływu terminu przedawnienia, nie skutkuje podważeniem odpowiedzialności spółki dominującej ani uniemożliwieniem prowadzenia przeciwko niej postępowania".

44 Wnoszące odwołanie kwestionują w istocie zasadność rozumowania Sądu.

45 Należy wobec tego zbadać, czy przedawnienie uprawnienia Komisji do nałożenia kar na Akzo Nobel Chemicals GmbH i na Akzo Nobel Chemicals BV stanowiło przeszkodę – wbrew wnioskowi, do którego doszedł Sąd w pkt 126 zaskarżonego wyroku – w obciążeniu Akzo Nobel odpowiedzialnością, jeśli chodzi o pierwszy okres naruszenia.

46 W tym względzie należy wskazać, w pierwszej kolejności, że w celu określenia sprawcy naruszenia prawa konkurencji, który może zostać ukarany na podstawie art. 81 lub 82 WE, obecnie art. 101 lub 102 TFUE, autorzy traktatów postanowili posłużyć się pojęciem przedsiębiorstwa (wyrok z dnia 18 lipca 2013 r., Schindler Holding i in./Komisja, C-501/11 P, EU:C:2013:522, pkt 102).

47 Jak wynika z utrwalonego orzecznictwa Trybunału, prawo konkurencji Unii dotyczy działalności przedsiębiorstw, a pojęcie przedsiębiorstwa obejmuje każdy podmiot wykonujący działalność gospodarczą, niezależnie od jego statusu prawnego i sposobu jego finansowania (wyrok z dnia 11 grudnia 2007 r., ETI i in., C-280/06, EU:C:2007:775, pkt 38).

48 Trybunał wyjaśnił też, że pojęcie przedsiębiorstwa w tym kontekście należy rozumieć jako oznaczające jednostkę gospodarczą, nawet jeśli z prawnego punktu widzenia jednostka ta składa się z kilku osób fizycznych lub prawnych (wyrok z dnia 20 stycznia 2011 r., General Química i in./Komisja, C-90/09 P, EU:C:2011:21, pkt 35).

49 Jeżeli tego rodzaju podmiot gospodarczy narusza reguły konkurencji, to musi odpowiedzieć za to naruszenie zgodnie z zasadą odpowiedzialności osobistej (wyrok z dnia 29 marca 2011 r., ArcelorMittal Luxembourg/Komisja i Komisja/ArcelorMittal Luxembourg i in., C-201/09 P i C-216/09 P, EU:C:2011:190, pkt 95).

50 W drugiej kolejności naruszenie prawa Unii w dziedzinie konkurencji musi być przypisane bez wątpienia podmiotowi prawa, który będzie mógł ponieść grzywnę; również do tego podmiotu winno być skierowane przedstawienie zarzutów (zob. podobnie wyrok z dnia 10 września 2009 r., Akzo Nobel i in./Komisja, C-97/08 P, EU:C:2009:536, pkt 57).

51 Ani art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1/2003, ani orzecznictwo nie określają, którą osobę prawną lub fizyczną Komisja jest zobowiązana uznać za odpowiedzialną za naruszenia i ukarać nałożeniem grzywny (zob. podobnie wyrok z dnia 11 lipca 2013 r., Team Relocations i in./Komisja, C-444/11 P, niepublikowany, EU:C:2013:464, pkt 159).

52 Natomiast, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, noszące znamiona naruszenia zachowanie spółki zależnej można przypisać spółce dominującej między innymi, w przypadku gdy mimo posiadania odrębnej podmiotowości prawnej owa spółka zależna nie określa w sposób autonomiczny swojego zachowania na rynku, lecz stosuje zasadniczo instrukcje dawane jej przez spółkę dominującą, w szczególności przy uwzględnieniu więzów ekonomicznych, organizacyjnych i prawnych łączących oba te podmioty prawa (zob. podobnie wyroki: z dnia 14 lipca 1972 r., Imperial Chemical Industries/Komisja, 48/69, EU:C:1972:70, pkt 131–133; z dnia 25 października 1983 r.,

AEG-Telefunken/Komisja, 107/82, EU:C:1983:293, pkt 49–53; z dnia 11 lipca 2013 r., Team Relocations i in./Komisja, C-444/11 P, niepublikowany, EU:C:2013:464, pkt 157, a także z dnia 17 września 2015 r., Total/Komisja, C-597/13 P, EU:C:2015:613, pkt 35).

53 Dzieje się tak, ponieważ w takiej sytuacji spółka dominująca i spółka zależna są częścią tej samej jednostki gospodarczej, a tym samym tworzą jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu prawa Unii w dziedzinie konkurencji (wyrok z dnia 11 lipca 2013 r., Team Relocations i in./Komisja, C-444/11 P, niepublikowany, EU:C:2013:464, pkt 157).

54 W tym względzie w szczególnym wypadku, kiedy spółka dominująca posiada cały lub prawie cały kapitał spółki zależnej, która popełniła naruszenie reguł konkurencji Unii, istnieje wzruszalne domniemanie, iż owa spółka dominująca rzeczywiście wywiera decydujący wpływ na swoją spółkę zależną (zob. wyrok z dnia 26 listopada 2013 r., Groupe Gascogne/Komisja, C-58/12 P, EU:C:2013:770, pkt 38).

55 Takie domniemanie, o ile nie zostanie obalone, oznacza, że rzeczywiste wywieranie decydującego wpływu przez spółkę dominującą na spółkę zależną jest uważane za dowiedzione i upoważnia Komisję do przypisania tej pierwszej odpowiedzialności za zachowanie drugiej bez konieczności przedstawienia żadnych dodatkowych dowodów (zob. podobnie wyrok z dnia 16 czerwca 2016 r., Evonik Degussa i AlzChem/Komisja, C-155/14 P, EU:C:2016:446, pkt 30).

56 W trzeciej kolejności należy podkreślić, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału spółka dominująca, której zostało przypisane noszące znamiona naruszenia zachowanie jej spółki zależnej, zostaje osobiście ukarana za naruszenie reguł Unii w dziedzinie konkurencji, za których sprawcę ona sama została uznana ze względu na wywierany przez nią decydujący wpływ na spółkę zależną, który umożliwiał jej określanie zachowania tej ostatniej na rynku (zob. podobnie wyroki: z dnia 14 lipca 1972 r., Imperial Chemical Industries/Komisja, 48/69, EU:C:1972:70, pkt 140, 141; z dnia 16 listopada 2000 r., Metsä-Serla i in./Komisja, C-294/98 P, EU:C:2000:632, pkt 28, 34; z dnia 26 listopada 2013 r., Kendrion/Komisja, C-50/12 P, EU:C:2013:771, pkt 55; z dnia 10 kwietnia 2014 r., Komisja i in./Siemens Österreich i in., od C-231/11 P do C-233/11 P, EU:C:2014:256, pkt 49; a także z dnia 8 maja 2014 r., Bolloré/Komisja, C-414/12 P, niepublikowany, EU:C:2014:301, pkt 44).

57 Jak zostało przypomniane w pkt 49 niniejszego wyroku, prawo konkurencji Unii opiera się na zasadzie odpowiedzialności osobistej podmiotu gospodarczego, który popełnił naruszenie. Zatem, jeżeli spółka dominująca stanowi część tej samej jednostki gospodarczej, jest ona uważana za odpowiedzialną osobiście i solidarnie wraz z innymi podmiotami prawa tworzącymi ową jednostkę za popełnione naruszenie (zob. podobnie wyrok z dnia 10 września 2009 r., Akzo Nobel i in./Komisja, C-97/08 P, EU:C:2009:536, pkt 77).

58 Oto dlaczego stosunek solidarności, jaki istnieje między dwiema spółkami tworzącymi jednostkę gospodarczą, nie może ograniczać się, w odniesieniu do zapłaty grzywny, do formy zabezpieczenia udzielonego przez spółkę dominującą w celu zagwarantowania zapłaty grzywny nałożonej na spółkę zależną (zob. podobnie wyroki: z dnia 26 listopada 2013 r., Kendrion/Komisja, C-50/12 P, EU:C:2013:771, pkt 55, 56; a także z dnia 19 czerwca 2014 r., FLS Plast/Komisja, C-243/12 P, EU:C:2014:2006, pkt 107).

59 W czwartej kolejności, zgodnie z orzecznictwem Trybunału, w przypadku gdy odpowiedzialność spółki dominującej wynika wyłącznie z bezpośredniego uczestnictwa jej spółki zależnej w naruszeniu lub gdy obie te spółki wniosły skargi równoległe mające taki sam przedmiot, Sąd może, nie orzekając ultra petita, uwzględnić orzeczenie o nieważności stwierdzenia naruszenia w odniesieniu do spółki zależnej w odniesieniu do określonego okresu i odpowiednio ograniczyć grzywnę nałożoną na spółkę dominującą solidarnie z jej spółką zależną (zob. podobnie wyrok z dnia 22 stycznia 2013 r., Komisja/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, pkt 34, 38, 39, 49).

60 W tym względzie Trybunał wskazał, po pierwsze, że aby obciążyć odpowiedzialnością którykolwiek z wchodzących w skład jednostki gospodarczej podmiotów, konieczne jest dostarczenie dowodu na to, że podmiot taki co najmniej dopuścił się naruszenia określonych w prawie Unii reguł konkurencji, a okoliczność ta została podniesiona w uprawomocnionej decyzji, i po drugie, że bez znaczenia jest powód, dla którego stwierdzono, że zachowanie spółki zależnej nie miało znamion naruszenia (zob. podobnie wyrok z dnia 22 stycznia 2013 r., Komisja/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, pkt 37, 38).

61 To w tym kontekście Trybunał powołał się na całkowicie wtórny charakter odpowiedzialności ponoszonej przez spółkę dominującą jedynie ze względu na bezpośrednie uczestnictwo spółki zależnej w naruszeniu (zob. podobnie wyrok z dnia 22 stycznia 2013 r., Komisja/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, pkt 34, 38, 43, 49). W takim bowiem przypadku źródłem odpowiedzialności spółki dominującej jest mające znamiona naruszenia zachowanie jej spółki zależnej, przypisane spółce dominującej ze względu na jednostkę gospodarczą, którą owe podmioty stanowią. W konsekwencji odpowiedzialność spółki dominującej stanowi niewątpliwie pochodną okoliczności stanowiących naruszenie popełnione przez jej spółkę zależną, z którymi jej odpowiedzialność jest nierozerwalnie związana.

62 Z takich samych powodów Trybunał wyjaśnił, że w sytuacji, gdy żaden czynnik nie charakteryzuje w sposób indywidualny zachowania zarzucanego spółce dominującej, obniżeniem kwoty grzywny nałożonej na spółkę zależną solidarnie z jej spółką dominującą powinna co do zasady, jeśli spełnione są wymagane warunki proceduralne, zostać objęta spółka dominująca (zob. podobnie wyrok z dnia 17 września 2015 r., Total/Komisja, C-597/13 P, EU:C:2015:613, pkt 10, 37, 38, 41, 44).

63 W piątej kolejności z orzecznictwa Trybunału wynika, że przedawnienie wykonywania przez Komisję uprawnień w dziedzinie nakładania kar może nastąpić w odniesieniu do spółki zależnej, z wyłączeniem spółki dominującej, chociaż odpowiedzialność spółki dominującej opierała się w całości na noszącym znamiona naruszenia zachowaniu spółki zależnej (zob. podobnie wyrok z dnia 29 marca 2011 r., ArcelorMittal Luxembourg/Komisja i Komisja/ArcelorMittal Luxembourg i in., C-201/09 P i C-216/09 P, EU:C:2011:190, pkt 102, 103, 148, 149).

64 W niniejszym przypadku jest bezsporne, jak wynika z art. 1 spornej decyzji, że Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV bezpośrednio uczestniczyły w kartelach, których decyzja ta dotyczy, od dnia 24 lutego 1987 r. do dnia 28 czerwca 1993 r. w przypadku pierwszej spółki i od dnia 11 września 1991 r. do dnia 28 czerwca 1993 r. w przypadku drugiej.

65 Jest również bezsporne, że w pierwszym okresie naruszenia Akzo Nobel posiadała pośrednio cały kapitał Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV i wywierała na nie decydujący wpływ, tak iż te trzy spółki stanowiły we wspomnianym okresie naruszenia jedno i to samo przedsiębiorstwo w rozumieniu prawa Unii w dziedzinie konkurencji.

66 W konsekwencji zgodnie z orzecznictwem przypomnianym w pkt 52–58 niniejszego wyroku działania stanowiące naruszenie popełnione przez Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV w pierwszym okresie naruszenia zostały przypisane Akzo Nobel. Ta ostatnia spółka została więc osobiście ukarana za niezgodne z regułami Unii w dziedzinie konkurencji zachowania, które zostały uznane za popełnione przez nią samą we wspomnianym okresie.

67 Ponadto równie bezsporne jest w niniejszym przypadku, że Akzo Nobel została obciążona odpowiedzialnością ze względu na swój udział w przedmiotowych naruszeniach przez cały czas trwania trzech okresów naruszeń, mianowicie od dnia 24 lutego 1987 r. do dnia 21 marca 2000 r., jeśli chodzi o naruszenie dotyczące stabilizatorów cynowych, i od dnia 11 września 1991 r. do dnia 22 marca 2000 r., jeśli chodzi o naruszenie dotyczące sektora ESBO/estrów, jako spółka nadrzędna przedsiębiorstwa Akzo, którego różne podmioty prawne, wśród nich Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV, bezpośrednio uczestniczyły w kartelach.

68 W tym względzie należy wskazać, że przed Sądem skarżące w pierwszej instancji podniosły upływ terminu przedawnienia przewidzianego w art. 25 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1/2003 jedynie w odniesieniu do Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV, ze względu na to, że owe spółki zaprzestały noszącego znamiona naruszenia zachowania w dniu 28 czerwca 1993 r.

69 Jak zostało przypomniane w pkt 40 i 41 niniejszego wyroku, Sąd uznał argumentację skarżących w pierwszej instancji, orzekając, że uprawnienie Komisji do nałożenia grzywien na Akzo Nobel Chemicals GmbH i na Akzo Nobel Chemicals BV uległo przedawnieniu.

70 Niewątpliwie, jak wskazał w istocie Sąd w pkt 125 i 126 zaskarżonego wyroku, okoliczność, że uprawnienie Komisji do nałożenia grzywien uległo przedawnieniu na mocy art. 25 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1/2003, oznacza, iż żadna sankcja nie może już zostać nałożona na spółki, w odniesieniu do których nastąpiło przedawnienie.

71 Natomiast okoliczność, że z powodu przedawnienia na niektóre spółki nie mogą już zostać nałożone kary, nie stoi na przeszkodzie ściganiu innej spółki uznanej za osobiście i solidarnie z nimi odpowiedzialną za te same antykonkurencyjne działania, w stosunku do której przedawnienie nie nastąpiło.

72 Wbrew temu, co podnoszą wnoszące odwołanie, okoliczność, że odpowiedzialność Akzo Nobel za pierwszy okres naruszenia wynika wyłącznie z bezpośredniego uczestnictwa jej spółek zależnych w kartelach, nie może podważyć tego stwierdzenia.

73 Po pierwsze, antykonkurencyjne działania dotyczące pierwszego okresu naruszenia nie są z tego względu w mniejszym stopniu uważane za popełnione przez samą Akzo Nobel, zważywszy, że wraz z Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV tworzyła ona jednostkę gospodarczą w rozumieniu orzecznictwa Unii.

74 Po drugie, jak wskazał w istocie rzecznik generalny w pkt 58 i 59 opinii, z orzecznictwa Trybunału wspomnianego w pkt 62 niniejszego wyroku wynika, że czynniki właściwe spółce dominującej mogą uzasadniać odmienną ocenę jej odpowiedzialności i odpowiedzialności jej spółki zależnej, mimo że odpowiedzialność pierwszej z nich jest oparta wyłącznie na noszącym znamiona naruszenia zachowaniu drugiej.

75 Taka właśnie sytuacja zachodzi w niniejszym przypadku, ponieważ w odróżnieniu od Akzo Nobel Chemicals GmbH i od Akzo Nobel Chemicals BV, które zaprzestały uczestnictwa w kartelach w dniu 28 czerwca 1993 r., Akzo Nobel, jak zostało wskazane w pkt 67 niniejszego wyroku, uczestniczyła w naruszeniach po tej dacie, do dnia 21 marca i do dnia 22 marca 2000 r., w odniesieniu do, odpowiednio, naruszenia dotyczącego sektora stabilizatorów cynowych i naruszenia dotyczącego sektora ESBO/estrów.

76 W świetle całości powyższych rozważań należy stwierdzić, że Sąd słusznie uznał w pkt 126 zaskarżonego wyroku, iż przedawnienie uprawnienia Komisji do nałożenia kar na Akzo Nobel Chemicals GmbH i na Akzo Nobel Chemicals BV nie stoi na przeszkodzie obciążeniu Akzo Nobel odpowiedzialnością w odniesieniu do pierwszego okresu naruszenia.

77 W związku z tym jedyny zarzut odwołania należy w części odrzucić jako niedopuszczalny, a w części oddalić jako bezzasadny.

78 Z całości powyższych rozważań wynika, że odwołanie należy oddalić w całości.

W przedmiocie kosztów

79 Zgodnie z art. 184 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem, jeżeli odwołanie jest bezzasadne, Trybunał rozstrzyga o kosztach.

80 Zgodnie z art. 138 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 184 § 1 tego regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ Komisja wniosła o obciążenie wnoszących odwołanie kosztami postępowania, a wnoszące odwołanie przegrały sprawę, należy obciążyć je kosztami niniejszego postępowania.

Z powyższych względów Trybunał (piąta izba) orzeka, co następuje:

1) **Odwołanie zostaje oddalone.**

2) Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV zostają obciążone kosztami postępowania.

Podpisy